

mpkslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1984

BIRŽELIO MĖN. 9 d. / JUNE 9, 1984

PART TWO — Nr. 115(23)

Šiame numeryje:

Sekminių ugniai negęstant.
Pirmas žvilgsnis į profesorių Juozą Eretą.
Alės Rutos, šiemetinės „Draugo“ romano konkurso laureatės, žodis premijos įteikimo šventėje.
Amerikiečiai pagerbia ir įvertina dail. Adolfą Valešką.
Česlovo Masaičio eilėraščiai.
Valentinos Ūselienės vaizdelis „Veltui buvo jo auka“.
Vienuoliktosios Poezijos dienos Chicagoje (1).
Pranas Domšaitis Chicago tarptautinėje meno parodoje.
Nauji leidiniai.
Kultūrinė kronika.

Kertinė Paraštė

Sekminių ugniai negęstant

Suvokdami lietuvišką gyvenimą išvijoje kaip kažką nenormalaus žmogiškame likime, be precedentų mūsų tautos istorijoje, dažnai ir į savo uždavinius žvelgiame kaip unikalius, vien dabartinių aplinkybių diktuojamus. Ką žin ar tai visai tikslu? Nesame ir Ameriką iš dangaus nukritę — visa, ką darome, turi gilią šaknį mūsų tautos praeityje, o tikintiesiems ir Kristaus įvykyje bei ilgą žmonių Bažnyčios tradicijoje. Kartais pravartu ir tai aiškiau pasisakyti. Trumpai Nepriklausomybės metais katalikiškos šviesumosenės įpūsta Sekminių ugnis teberusena už kai kurių krikščioniškų kultūrinių pastangų ir dabar. Kaip vieną iš daugelio galimų pavyzdžių šį kartą norėsiu nurodyti „Draugo“ laikraštį kartu su jo šeštadieniniu priedu.

Šiais metais mirusio prof. Juozo Ereto (New Yorkas: Ateistų Sąjunga, 1960) yra neužmirštamas skrydis, pavadintas „Sekminių ugnis“, kuriame autorius plačiai bruožais atskleidžia tuometinę Lietuvos katalikų intelektualų viziją — Gyvosios Dvasios kultūrą, turėjusį skatinti vidinę tautos raidą, ugdyti jos sielą, skaidrinti jos religinę mintį ir padėti jai stiebtis aukštesni intelektualiai ir moraliai. Tai turėjo būti lietuviškas atsakymas „to gyvo dvasinio judrumo, kuriuo tuo metu pasižymėjo vakarų Europa“ (p. 22). Šis sąjūdis nesiekė būti nauja organizacija, o laisvas vienos dvasios asmenybių sutartis. Sąjūdis skatino patį Šalčiauskį, kun. Stasys Yla, prel. Vytautas Balčiūnas, kun. Vytautas Bagdanavičius, prof. kun. Pranas Kuraitis, prof. Antanas Maceina, kun. Juozas Prunskis ir daug kitų. Kai kurie iš jų dar ilgus metus buvo mūsų tarpe ir ugde toliau jaunesnes kartas, kaip jie suprato lietuviškai katalikišką būseną modernioje pasaulyje? Nepriklausomybės pradžioje išvyskare, 1938 metais, Sekminių proga Stasys Šalčiauskis rašė: gyvoji dvasia yra „pastovi dvasinė įtampa, nukreipta į idealo siekimą. Tai yra tasai vidaus degimas, kuris, tarsi evangelizacijos žibintas, nušviečia pastoviai šviešaus vadaus gyvenimą“ (Tiesos Kelio nr. 5, 1938, p. 420). Tai buvo noras atsikreipti į krikščionišką gelmę, į sąmoningai suvokti kaip pagrindą toms rytingoms kultūrinėms pastangoms, kurias jau vykdė „Naujosios Romuvos“ 1936 metų generacija — prasiiveršusi į Vakarų kultūros pasaulį,

pramantanti Lietuvai šviesą ateiti (žr. Algis Regis, „Idealizmas ir tragizmas Juozo Keliuotio gyvenime“, *Draugas*, 1984.III.24). Po daugelio metų Antanas Maceina, be abejo, rėmė šia Nepriklausomos Lietuvos patirtimi, kai jau po II Vatikano susirinkimo savo kultūros teologijos veikale „Krikščionis pasaulyje“ (Putnam, Conn.: Krikščionis gyvenime, 1973) pateiktą aiškia ir išmąstyta pasauliui misijos Bažnyčios skleidimą mūsų laikams — tai misionarių, tai niekas kitas kaip kultūra, žmogiškosios kūrybos visose srityse plėtojimas. Tik taip pasaulis pasvečiamas ir grąžinamas Dievui.

Ir po beveik penkiasdešimt metų dabartinė katalikų karta jau išvijoje norėtų save laikyti tik ankstesnių mūsų idėjų draugų pastangų tęsėjais. Gal kai kam atrodys, kad tai per daug išaukštinamas žvilgsnis į savo padėtį — bet kaip kitaip mes save ir savo dalį lietuvių tautos kely suvokdami? Teisybė, tai buvo žmonės, kurie statė valstybę, ugde lietuviškąją kultūrą, tiesė tautai kelius į ateitį. Mes grabiniojame patams — nuolat klausdami, ką turėtumėm, ką galėtumėm išvijos sąlygomis atlikti? Gerai suprantame, kad tai, ką mes darome, tėra „išlaikymo akcija“. Tad ir lygintis su anomis kartomis nebandomė — ką nors tęsti nėra tokios pat reikšmės darbas kaip ką nors pradėti (žr. Vytautas Bagdanavičius, įvadas Mykolas Krupavičiaus *Visuomeniniam klausimams*, p. 12). Bet jų nusibrėžti keliai, nors ir skirtingomis aplinkybėmis, norėtume save matyti einančius. Ne medžiagos stoka, o dvasinio ryšio su jais branginimas paskatino priedo puslapiuose įvairiomis progomis prisiminti Juozą Keliuotį, Juozą Brazaitį, Juozą Prunskį, Juozą Eretą, Stasį Ylą, Praną Kuraitį, Vytautą Bagdanavičių, Antaną Maceiną. Iš jų galvosenos išeidami, sudarėme progą visiems skaitytojams gvildinti II Vatikano susirinkimo poveikį lietuviams, nes tai buvo gal pats reikšmingiausias religijos ir kultūros sąlytis mūsų laikais. Savo religinių ir tautinių šaknų ieškodami, taipgi skyrėme dėmesį šv. Kazimierui, Martynui Liuteriui, aušrininkams ir kitiems mūsų kultūros šaltiniams. Tikime savosios istorijos testinumu ir jos įkvėpiančia galia tolesnės mūsų kultūrinės pastangos.

Gal vieno kito žodžio reikalingas yra religinių temų statusas (Nukelta į 2 psl.)

Pirmas žvilgsnis į profesorių Juozą Eretą

ANTANAS VAIČIULAITIS

Profesorių Juozą Eretą pirmą kartą pamaciau anais tolimais laikais vieną šaltoką pavasario sekmadienį Vilkauskėje, „Žiburio“ gimnazijos klase. Apie jį jau sklido garsas, kaip apie šveicarą, kuris atvažiavo į Lietuvą, stojo į savanorius, dirbo valdžioje, įsėigė žinių agentūrą „Eltą“, ant kojų sukėlė pavasarininkus ir sportininkus, rašė ir dar ištoko laiko profesoriauti. Ir štai aną sekmadienį po pamaldų jis turėjo prabilti į žmones iš balkono priešais bažnyčią. Jis kalbės apie blaivybę, — taip buvo pažymėta pranešimuose apie tą šaunų vyrą iš Šveicarijos kalnų, o dabar iš Kauno atkankantį į mūsų miestą, kur, tiesa, netrūko smuklių, bet gyvavo ir blaivininkai.

Kai jau suma buvo atlaikyta, pamokslas pasakytas ir misparai atgiedoti, žmonės virto iš bažnyčios. Vieni traukė žymus, kiti lino pas pažįstamus nyzdus ar rinkoje sukinėjosi ties pirklių būdomis, dar kiti klausėsi Varnagario pranešimų gatvėje prieš kleboniją: viena, jo anskiaregystė man išliko dar iš aino karo dienų. „Prie Virbalio yra kapčius, — skelbė jis. — Prie to kapčiaus susies caras ir keizeris, ir jiedu persims. Karą laimės, katras bus stipresnis“.

Gera dalis, ypač jaunuomenės, vaikštinėjo aplink šventorių, — buvo tokia įprastinė apeiga ar pramoga po pamaldų žygiuoti nuo bažnyčios iki rinkos iš vieno šono ir iki tilto per Vilkavakį prie gimnazijos iš antro. Pulkėsi suminė šlapokojė gatvė prieš balkoną.

Netrukus ten išėjo lieknas, tirstaplaukis vyras, atsilapojusiu apsiaustu ir baltu šalikui, nukarusiu iš abiejų šonų, lyg kokias stula. Tai buvo Eretas. Kalbėjo karštai, kiek kapota tartimi. Iš visų jo žodžių man išliko griausmingi pagraudinimai, kad „degtinė, kurią geriate, tai nuodai“. Ar tie teisingi pamokymai įsimigo į kaimiečių širdis ir galvas, kas nepasakys. Kai kurie iš jų klausėsi skersai, lyg svarstydami, ar verta dar luktelėti ar jau dūlinti namo.

Po Eretą pamatę profesorių Juozą Eretą pamaciau iš arti, vėl tame pat Vilkavakio. Ne galėčiau pasakyti, kokios kilmės ar šventės ji atvedė į mūsų gimnaziją. Tik žinau, kad buvo ir literatūros popietė. Žmonių į erdvesnę klasę antrame aukšte prisirinko daug, o literatūrą mūsų tarpe niekados nestokojo. Didžioios žvaigždės Petronėlė Orinitaitė ir Salomėja Neris mokslus čia jau buvo išbridusios ir iškeliausias į universitetą. Tad programą aptylėme likusieji žaliūnai. Aš skaičiau „Skrybėlę“ — dalykėlį iš mažų dienų atsitikimų. Ir štai po manęs pakyla profesorius Eretas, išgriauna mano meną visų akivaizdoje: — tai šitaip reikia rašyti, kad atrodytų lietuviškai. Mano garbė ir laimė tuo dar nesibaigė. Po programosėjau gavti tilto link. Su kitais mane pasivijo profesorius ir užkalbino, — taip visai pa-

Prof. Juozas Eretas (1896-1984)

Nostr. Vytauto Maželio

prastai ir draugiškai, lyg būtu me seni ir lygūs bičiuliai. Tai man paliko didelį įspūdį ir neįkintantį atsiminimą. Mes, gimnazijos mokiniai, nelabai drįsom leisti į kalbas su mokytojais, o dabar čia su tavim, kaip kokiu reikšmingu daiktu, šnekučiuojasi profesorius. Buvo graži, žieduota pavasario diena, ir ta šilta nuotaika gyva liko ligi šios valandos. Dabar, žiūrint iš tolimos perspektyvos, tame epizode būtų galima surasti ir vieną stiprų profesoriaus veiklos bruožą: jis tavęs neužgožė savo mokslo ir aukšto titulo, buvo tau lygus kaip žmogus ir stengėsi tave paskatinti, įrikiuoti į naudingą vėgą.

Jis tai darė ir universitete kartą dėstytojas. Nuvaziavęs į Kauną, griebiausi lietuvių ir prancūzų literatūros, o ne vokiečių, kurią dėstė Eretas. Turėdamas laiko, po savo profesorių, V. Mykolaičio - Putino ir Vl. Dubo, užsukdavau iš smalsumo pasiklausyti ir kitų — Krėvės, kuris pasakojo apie Dostojevskį, Vaidžanto, kuris kalbėjo apie Vydūną, arba Herbačiauskio, kuris dėstė apie Wyspinski. Išliko ir kai kurių smulkmenų. Sakysim, į Vaidžanto paskaitą kažkas įsilinko gerokai pavėlavęs, ir „Pragiedrulių“ autorius jį pabarė, kam nepasirodė laiku. Herbačiausko paskaita buvo vakare, jis kalbėjo lenkiškai ir protarpiais sukiojo lempą su žaliu gaubtu, vis pataikydamas taip, kad šviesa kristų profesoriaus joms paburtų iš delno. Matote, jis buvo ne tik rašytojas, profesorius, bet ir burtininkas. Nesu tikras ar davė savo ranką paburti paskaitoj buvusį Salomėją Neris. Vieną dieną po Mykolaičio tame pat aukšte Kalnų gat-

sofiją“ (p. 93).

Tada jis kalbėjo apie romantizmą literatūroje. Man atrodė tiesiog keista, kai jis uždėjo plokštelę ir pagrojo romantizmo laikų muzikos, ar tik ne Schuberto. Dabar galvoju, kad tai buvo kaip tik pažangus metodas, atskleidžias platesnes menų giminystes. Po melodijų prasidėjo darbymetė — studentai skaitė ir vertė vieną šveicarų rašytojo Federerio knygą. Profesoriaus mėgdavo parinkti šveicarų ar katalikų autorių. Nors buvau svečias, Eretas prigriebė ir mane. Beversdamas savo galbą, vienoje vietoje įstrigau: pasipainiojo kažkoks neregėtas vokiškas rezgins. Nereikėjo, kad tai paprastas reikalas: tas keblus žodis reikė riterį.

Kiek vėliau profesorius mane įkinkė į didesnį darbą. Kai 1929 metais buvo švenčiama Lessingo sukaktis, šatrijietiams šovė mintis pastatyti smagią jo komediją „Minna von Barnhelm“. Entuziazmas buvo didelis. Minna turėjo vaidinti Ciliutė Griniūtė, o dramą išversti Eretas įbruko man. Taip pat turėjau nueiti pas teatro direktorių Jurgį Savickį ir režisierių Dauguvietį. Direktorius kalbėjosi mandagiai, pritarė, o režisierius, kurį pagavau lauke prie teatro, manęs smarkiai paklausė, kratydamas savo auskarą: „Ar tu skaitai „Hamburgo Dramaturgiją“? Kiek turėjau drąsos, suburbuliavau, kad taip — tą Lessingo veikalą žinau.

Išverčiau „Minną“ su tikru malonumu — tada mėgau Lessingo dramas. Bet iš pastatymo nieko neišėjo. Nežinau, kodėl šis šiltas žygis pakriko.

Beversdamas, vienoj vietoj įklimpau prie žodžių apie tris žvaigžduotes. Aišku, profesoriai turi viską žinoti, ir nuėjau pas Eretą. Jis emė ir apšvietė, trys žvaigžduotės ant butelio gėrą konjaka. Nustebėjau, kad garsus blaivininkas

žino ir tokius dalykus.

Juozo Ereto literatūros paskaitose universitete naujiena buvo ir tai, kad jis laikėsi etnografinio — geografinio metodo, kurio šulas Vokietijoje buvo jo profesorius Nadleris, su paskaitomis lankėsis ir Kaune. Tarp keleto kitų lietuvių pas Nadlerį studijavo germanistas Ignas Skrupskelis, parašęs disertaciją Vienos universitetui „Lietuviai XVIII amžiaus vokiečių literatūroje“.

Kad jis pasirinko lietuvišką temą, buvo ir profesoriaus Juozo Ereto nuopelnas: jis ragino savo studentus vokiečių literatūroje ieškoti lietuviškų temų ir pėdsakų. Vienas iš jo studentų, dr. Alfonsas Šešplaukis, šiandien turi paruošęs spaudai stambų veikalą iš tų lietuviškų pėdsakų. Pavyzdį davė ir pats profesorius. Jis rašė ne tik apie vokiečių mistikų literatūrą, ne tik apie Goetę, bet ir apie Liudviko Rėzos santykius su „Fausto“ autorium, pagaliau ir apie patį Rėzą ir jo tėviškę, Karvaicius, smėlių užpustytus. Buvo netgi nuvykęs į Weimaro archyvus, medžiagos ieškodamas. Stambiausias Ereto knyga iš literatūros istorijos yra „Jonas Wolfgangas Goethe“, išleista 1933 metais Kaune. Dabar apie ją Lietuvoje taip atsiliepiama: esą mąstytoja vokiška, „sunki ir bespalvė kalba“, bet tai esančios pirmos originalios studijos, pagrįstos „gausia faktografija“ apie Goetę. „J. Eretas sukūrė gana spalvingą jos (poeto asmenybės) raidos istoriją“ (Vytautas Kubilius, *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas*, p. 241).

Kiti šį veikalą įvertino jau anksčiau. „Goethinėse studijose bene ryškiausiai bus pasireiškusios mokslinės prof. Ereto asmenybės — rašė prieš 50 metų filosofas Stasys Šalčiauskis. Kaip kruopštus menininkas tapytojas pirma, negu sukuria savo paveikslą, daro visą eilę mėginamųjų etudų, taip ir jis pirma, negu yra parašęs savo kapitalinį veikalą apie Goetę, buvo daręs eilę bandymų. Jojo tikslas buvo įgyvendinti Goethės paveikslas, laisvas nuo vienašališkų tendencijų ir kraštutinių vertinimų. Prof. Eretui Goetė yra genialus poetas rašytojas, bet gyvuli ir gyvas žmogus“ (Didysis jo nuotykis, p. 67-68).

Gyvas žmones Juozas Eretas vaizdavo ir savo monografijose — Stasio Šalčiausio, Kazio Pakšto ir prelato Pranciškaus Juro — jau po karo.

Kai ateities kartos žvelgs į Juozą Eretą, jas daugiausia turbūt stebins ir žavės ne tiek jo gausūs raštai, kiek jo dinamika, ištikimybė ir meilė Lietuvai, kurios likimą ir teisybę jis plunksna ir gyvu žodžiu skelbė pasauliui ligi paskutinių savo ilgo amžiaus dienų. Ir toms kartoms jis atrodys vyras nepaprastas, gal ir ne visai perregimas, kuris iš savo kalnuotos tėvynės atėjo į mūsų lygumų žemę, antrąją tėvynę, ir, nelyginant koks modernus riteris, visomis savo jėgomis, energija, organizaciniu sugebėjimu ir meile dirbo ir kovojo jos gerovei.

Adolfas Valeška

Taika

Romanai ir draugystės

Alė Rūta

Alės Rūtos „Draugo“ premijuoto romano „Pirmieji šventur“ autorės, žodis premijos išteikimo šventėje 1984 m. gegužės mėn. 20 d. Los Angeles.

Siandien „Draugas“ apdovanoja mus koncertu, o iš tikro — tai literatūros šventė! Malonu man, kad namie, tarp savųjų, ačiū premiją čia atvežusiems. Nors rašytojai svetur labiau pagerbiami, bet ne garbės jie siekia, o tik meilės... Tiesa, ir esu svečius: Los Angeles, ne Santa Monica.

Tokios iškilmės yra dėmesys visiems rašytojams, mūsų literatūrai. Užtai šia proga leiskit pasakyti, kas džiugu ir kas kiek slegia. Pirmiausiai — norėčiau ir tyliai ir garsiai išreikšti, kad mano širdis pilna dėkingumo...

Ačiū premijos mecenatė, vertinimo komisijai, „Draugo“ atstovams čia ir visiems Lietuvos knygų klubo darbuotojams, kurie prisidėjo prie mano knygos „gimimo ir paskleidimo pasauliui“. O visų šilčiausiai, iš visos širdies, esu dėkinga „namiškiams“ — Los Angeles bendruomenininkų komitetui — ir jo darbdėčiai vadovai Danguolei Masionytei-Vizgirdienei, kurių dėka ši muzikinė ir literatūrinė popietė taip maloni man ir visiems. Dėkinga esu knygos iliustratorei, mūsų dukrai Rasai, ir Stasei Koroniet-Koronkevičienei — už jų gerą valią ir talentus. Iš anksto ačiū skaitytojams bei kritikams.

Rašyti, dalyvauti konkurse — ilgas, sunkus darbas, įtampa, viltis, kartais apsiuylimas. Atsivadę literatūros kūrybai vis tiek rašys, jei ir nieko nelaimėtu. Gi konkursų rezultatai — nebūtinai tikri įvertinimo rodikliai. Konkursų skelbėjai, kaip per daugelį metų „Draugas“, išaukia stipresnę knygą susidomėjimą, įlejančią gyvybės visai kultūrinei mūsų veiklai. Be šiemetinės mecenatės Jadvygos Pupelienės (o yra jų daug), malonu čia prisiminti ir losangeliečius: Algį ir Angelę Raulinaičius, dr. Ričardą ir Raimondą Kontrimus. Mecenatai, kad ir stambesnę sumą atidavę, nelieka beturčiai, o iš to mūsų, už tėvynės ribų, kultūrai — nemažai gero. Visi konkursai, o jų dabar nemažai, ir visi gera valia prie jų prisidėję pinigai ar darbu palaiko ir skatina sunkų išuovijotą kūrybinį darbą, kad svetur nenuviltume, neišnyktume, iki grįšim laisvoni Lietuvos žemėn. Tokiu dosnumu ir gera valia pasižymėjo ir mūsų ankstesni ateiviai, bemoksliai darbininkai; tokiu dosnumu jie padėjo ir Lietuvai.

Rašytojui premija — lyg po darbo pabaigtųjų vainikas, kuris ne tik puošia galvą, bet verčia ir susimąstyti. Man įkrito „Draugo“ priedo redaktorės žodžiai: kad šis romanas būtų nauju įnašu ir mūsų literatūrai.

Ar lengva to pasiekti? Kiekvienas nori tobulybės. Rašytojo kūryba — ilgų metų mąstymas, vienišiojo darbas. Premiją gavus, atsiranda daugiau draugų, bet ir sleigia atsakomybę. — Kaip pavyko, ar kas iš to gero bus? Ir kas toliau, kokie tolimesni planai? Gal jau gimsta vizijos naujai knygai? —

Ar draugai, kurie laimėjus sveikina, ir kūrybiniam darbe padeda? Artimieji — padeda, kai neverčia ir nereikalauja, supran-

ta rašytojo susikaupimą. Suprasti ir yra padėti. Suprast kūrėjo nuosąlumą, neteipt jo į „valdybas“, negaišint aktualiom, rašinėjamais... Koks rašytojo kūrybinis darbas? Visuomeninis, asmeninė tuštybė? Nuolat jis prašinėjamas: o gal straipsnį, o gal aprašysit koncertą, spektaklį, rekollekcijas... Juk taip gražiai rašote! Užtai kūrybos metu rašytojas net vengia kultūrinių parengimų ir draugų sukačių: nes iš jo pageidaujama, kad visa aprašytų... Yra draugų, prašančių aprašyti jų gyvenimą; kiti, net mylimi draugai, siūlo rašyti žymiųjų biografijas... Gerai, ačiū už temas; bet ar gi rašytojas koks amatininkas, ar jo laisvas kūrybinis pasirinkimas nieko nereikštų? Ir temų, ir formos, ir laiko rašyti atžvilgiai...

O juk rašytojų kūryboje, išbrandintoje ir meniškai perduotoje, — visų mūsų gyvenimai, idealai, klaidos, siekiai ir tautos gyvybė...

Juokai ir ne juokai iš dabarties. Viena moteris sako: „Aš — pensininkė, laiko maros, bet romanų skaitymui tai jau savo dienų negaišinsiu...“ Kitas pasidžiaugia mano vyru: „Pasveikink Alė! Matai, pagyvenusi moteris, o parašė ir vėl romaną, net premiją gavo!“

Romanas, tas „pikantiškas“ žanras! Ar tik jauniems? Ar tai meilės nuotykių aprašymas, kurį skaitai, nieko geresnio veikti neturėdamas? Toli gražu, taip negalvoja rašytojai. Kas visa žodinė kūryba, koks jos tikslas? Malonumui, poilsui, pasigarsinimui? Kūryba, tiesa, yra laisvas apsisprendimas ir savotiška (rašant) palaima. Yra daug rašytojų, save išreiškiančių laike; kiti per mintijimą ir pažinimą apreiškia laiką ir žmones, ieškodami tiesos ir prasmės, o gal tikties grožio. Parašyti romaną neužtenka jausmų atplūdiui; reikia patirties, rimto darbo. Romano centre — visada žmogus, jo gyvenimas; bet gyvenimas nėra tik meilės nuotykių.

Nepasakosiu naujos knygos turinio; tegu randa patys skaitytojai. Kiekviena tema ir bet kokia forma kirminiai turėtų būti idomūs, jei meniškai tikroviškai itikina.

Tiek to dėl įvairių nuomonių ir dėl spaudimų rašyti. Romanistai, manau, irgi atlieka visuomenines pareigas, jei ne per daug uždavinių, jeigu jų pačių pasirinktu laiku. Man draugystės labiau padeda, negu trukdo. Esu laiminga, turiu nuostabių draugų, iš kurių ir mokaus, ir kurie paguodžia. Pasitaiko, draugus prarandi, bet tai reiškia, kad jų neturėjai. Gal buvai reikalingas, gal tik pasinaudojo; bet tai nėra draugystė.

Tai gi, jaudina šis „pabaigtųjų vainikas“... Štai, ims knygą žmonės ir rankas, skaitys, bent momentą gyvens mano sukurty veikėjų gyvenimu. Ar patiks, ar supras? Ar užkliudys Kazimieras Martišiūnas ir kitų vidų? Ar bent viena vilnim nubanguos mano mintys ir tautos kūrybinės bangos? —

Gal kiekvienas darbas ar pastanga nelieka be atgarsio? Ir pats gyvenimas, nors laikinai būtų nesėkmingas, atranda savo kelią, anksčiau ar vėliau pataiko į savo laimę. Gyvenimas — irgi kūryba. Rašytojų knygose tie gyvenimai perkuriami; jie tik meninėje plotmėje realūs ir gyvi. Jei nelaimingas gyvenimas, reiškia, nevyksta gyvenimo kūryba. Jei nesėkmingas rašytojo darbas — kas nors klaidinga, ar klaidingai suprasta... O visa keičiasi. Kas anksčiau nesėkminga, pasitaisius virsta į džiaugsmą.

Su dėkingumu priimdama premiją, „Draugo“ rūpestingai išleistą „Pirmieji šventur“ mano knygą, įvertindama šeimos, draugų ir kolegų džiaugsmą bei gerus linkėjimus, vieno tik trokštū: teišsipildo „Draugo“ redaktorės linkėjimų viltys, taip pat ir mano viltis, — kad šis romanas būtų bent kukliu įnašu ir lietuvių literatūrai.

Alė Rūta.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 ps.)

šiuose puslapiuose. Yra tekę gir-dėti karčių balsų, kad per daug Draugo priede religinių straipsnių (tai keistokas priekaištas, nes religinės tematikos straipsnių proporcija, pažvelgus į vedamą metų turinio kartoteką, yra beveik nežymi, palyginus, pavyzdžiui, su menu ar literatūra). Kodėl šitas aštrus religijos ir kultūros skyrimas? Jis, beje, sunkiai suprantamas Amerikos mokyklų išėjusiems. Tai tema, kurią atidėsim kitai progai. Šiuo kartu tesinorėtų nepatenkintiems priminti, jog esame katalikiškas laikraštis ir už tai nematome reikalo atsi-prašinėti. Gal kai kurių tautiečių pasamoneje tebeveikia pažiūra, kad kultūra yra savotiškas netik-kinčių visuomenės sluoksnių monopolis, ir jei katalikai nori kultūra domėtis, jie privalo nu-siėpti tikėjimo perspektyvą (žr. Jurgis Jankus, „Laiskas iš Ro-chesterio“, *Draugas*. 1983.IV.16). Tegaliu pasakyti, kad mums rū-pi krikščioniškos tradicijos nuolat-inis apmąstymas mūsų pačių ap-linkoje, ir jeigu „klerikalinė“ šiuometinė lietuviška spauda varžy-sis tai daryti, tai kokia lietuviš-ka spauda tuo užsiims — Tiesa, *Literatūra ir menas*, *Pergalė*? Ir čia tebegalioja Stasio Salkauskio įžvalga: „Mums gi reikia pilnuti-nio lietuvių, tokio, kuris būtų reli-giniai atgimę. Dėl to mes nebesi-kratysim krikščionybės, kaip tai yra padariusi žymi senosios inte-ligencijos dalis, paveikta Mask-vo bei kitų rusų universitetų skleidžiamų „izmų“. Mūsų dvasios jėgainė bus oficialiosios Ru-sijos prtildytas Solovjovs bei krikščioniškai persunktosios aukštosios mokyklos Vakaruo-se... Juk tikėjimas nėra prietaras ir mokslo priešas, bet jo palydo-vas ir atbaigėjas“ (Eretas, *Stasys Salkauskis*, p. 74).

O dėl kultūros — savo pusla-piuose iki šiol stengėmės ir toliau stengsimės būti atviri jaunam ir senam lietuviui, stebinčiam savo giliom įžvalgom ir mažiau pajėgiom, senoviškiems ir nauja-madiškiems literatūros kritikos metodams (mums ne pakeliui so-vietinė kritikos samprata, kur kri-tikai tenka išaukštintas vaidmuo, kaip kultūrinį reiškinį „diag-nostikai ir chirurgai“ — pgl. Petro Braženo straipsnis *Pergalėje* nr. 3, 1984. Mes norime laikytis daug kuklesnės vakarietiškos pažiūros ir kritika — ji tėra apmąstymas ir pastanga suprasti tai, kas jau sukurta, o ne kokia visagale kryp-čių nustatytoja žmonių kelyje, pvz. į brandų socializmą. Kryptis „nustatyti“ esame linkę palikti patiems kūrėjams, kurie civiliza-cijos istorijoje paprastai tą ir yra darę). Mūsų puslapiu atviri ir la-bai avangardinei kūrybai ir publicistikai, ir labiau tradicinei, kartais gal ir sentimentalai (dar nesame įtikinti, jog sentimentai yra kažkokia baisi nuodė-mė; gal baisiau yra, kada praran-damas jautrumas žmogiškai pa-dėčiai). Jie atviri, šalia lietuviš-kių kultūrinių apraiškų, ir ameri-kietiškosios ir kitų kalbų pasau-

Adolfas Valeška

Gyvybės medis (skaldytas stiklas)
Cenaclo vienuolyno koplyčia Chicagoje

liuose sutinkamoms, nes mes norime lietuviškai įstengti kalbėti savo tarpe apie visą savo patir-tį — tikime, kad tai nenuskriaus lietuviškojo pasaulio, o jį išplės. Mūsų noras yra respektuoti dau-gelio savo žmonių kūrybinę pa-stangą, ne tiek siekti, kas yra kultūriniai pasiekimai, kas ne. Tą padarys gyvenimas. Gal kai kas nuogastaus, kad tai vėl yra kultū-rinis nuosmūkis, bet mes norėtu-mėm į tai žiūrėti kaip į blaivų, tik-rovišką savo padėties įvertinimą — dauguma mūsų žmonių nėra genijai ir nepretenduoją į tokius; kuo didesnio lietuvių skaičiaus di-desnėm ar mažesnėm pastangom stengiamės palaikyti savo tautos gyvybę savo laike ir erdvėje. Pro-topariai išsiskleidžia ir mūsų tar-pe retesni talentai — jų mes visi laukiame. Tuo tarpu tikimės bent palikti atvirą kelią Dvasiai, ku-ri „dvelkia ten, kur ji nori“. Ji pa-dvelks galbūt ir mūsų keliuose.

Be abejo, ši eklektiška, griežtai nediskriminuojanti laikysena iš-eivijos visuomenės kultūrinių pa-stangų atžvilgiu sukurs įspūdį, jog *Draugo* priedas neturi savo veido, neturi aiškios linijos, spausdi-na „kas pakliūva“. Tačiau reikė-tų prisiminti, kad linijos turėjimas yra aiški bendramin-čių, vienos kartos artimų draugų prerogatyva, kaip pvz., *Aiduose*, *Akiriuose*, *Metmenyse*, *Mūsų vytyje*, *Atelityje*. Ji yra maloni ja vykdantiems ir ji neabejotinai kū-rybingesnė, nes čia susiburia vie-nodos dvasios žmonės, norintys visuomenėje įbrėžti savo žymę, kuriems jų įsitikinimai yra už vis-ką brangiausi — jie vieni kitus re-

mia ir skatina ir nebijo atstumti su jais nesutinkančius (kaip, pvz., buvo daryta *Atelitys* žurnale prieš 20 metų senais, geras laikas...).

Tuo tarpu bendrinės lietuviškos spaudos darbuotojams dažnai sau-patiems brangių idėjų skleidimą tenka pakeisti labiau „katalikiš-kais“, pirmine to žodžio prasme, rūpesčiais. *Draugas* — laisvojo pasaulio lietuvių dienraštis, tu-rintis aprėpti ir derinti begales pa-žiūrų ir tokiu būdu, tikimasi, jung-ti mūsų pluralistinės visuomenės, kiek tai įmanoma, interesus. Kiek tai sunku praktiškai vykdyti, tiek dėl to negailestaujame. Visais lai-

kais katalikybė yra atrodžiusi „netvarkinga“, per daug žmogiš-ko gyvenimo sričių jungianti į vie-ną, todėl ji neišvengiamai piktina išsilgusius „svarumo“ tiek gal-voje, tiek laikysenoje visų gyve-nimo klausimų atžvilgiu. Bet kaip tik šiuo jos impulsu ir mes norime vadovautis — kad niekas nebūtų prarasta, kad viskas šia-me pasaulyje galutinai būtų at-pirktas ir nuskaidrintas. Tą žada istorijos Viešpats, mūsų Dievas. To prašo Bažnyčia sena Sekminių malda: „Siųsk savo Dvasią, ir bus sutverta, ir atnaujinsi žemės vei-dą“.

a.11

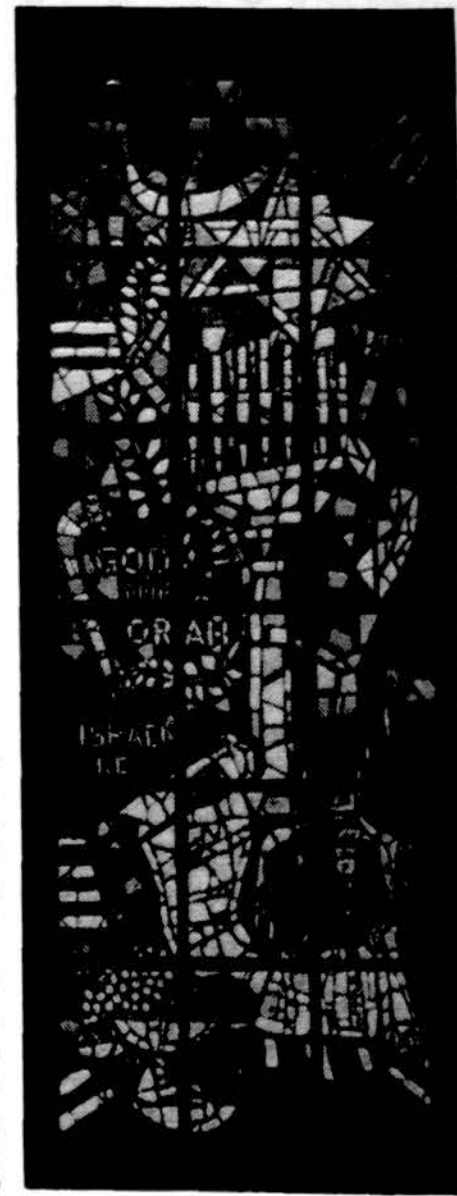
NAUJI LEIDINIAI

• Pranas Daukys. THE RESISTANCE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA AGAINST RELIGIOUS PERSECUTION. Roma: Pontificia Studiorum Universitas A. S. Thoma Aq in Urbe, 1984. 184 psl.

Daktarinė kun. Prano Daukno disertacija apėpia katalikybės pradžią Lietuvoje, Bažnyčios vaidmenį nepriklausomoje Lietuvoje (1918-1940), sovietinę invaziją, Lietuvos religinį gyvenimą komunistinėje santvarkoje nuo 1944 metų. Svarsto klausimą, ar komunizmas ir katalikybė gali kartu gyvuoti sovietinėje valsty-bėje. Galop siūlo, kad yra reikalinga teologinė mąstyse, kuri apsvaistytų persekijuojamą Lietu-vos Bažnyčios patirtį ir ją sujung-tų su ankstesne Bažnyčios istorija, tuo išryškindama tikėjimo persekiojimo vaidmenį išganymo istorijoje.

• I laisvę nr. 90 (1984 balandis). Politikos žurnalas, leidžiamas Lietuvių fronto bičiulių. Redaktori-us — Vacys Rociūnas, 7328 Midland Rd., Independence, Ohio 44131. Administratorius — Jonas Prakapas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, California 93305. Metinė prenumerata: Australi-joje, JAV ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol.

Numerio straipsniai: A. Plukas, „Bandymas iškelti Baltijos valstybių laivės bylą Jungtinėse tautose“, Linas Kojelis, „Istorijos ratas sukasi“, Juozas Kojelis „Politinės studijos Amerikos Vakaruose“, Vytautas J. Bieliauskas, „Šeima Lietuvoje ir išėjimoje“, Adolfas Damušis, „Kaunas sukilimo dienos“. Staigmena numeryje spausdinami Antano Jasmanto (Antano Macinos) vėliausi eilėraščiai ir jo laiškas redakcijai. Nuotraukomis doku-mentuojama literatūros vakaras Los Angeles su Anatolijum Kairiu 1983 m. gruodžio 3 d. Rašoma apie dr. Stasį A. Bakį, Lietuvos diplomatinio šefą, JAV politiką ir Baltijos valstybes, Lietuvių fronto bičiulį Atlanto pakraščio suvažiavimą 1983 m. gruodžio mėn. 28 d. New York. Labai platus naujų knygų skyrius. Vedamasis pagrįstai džiaugiasi

Adolfas Valeška
Rodfai Zedek šventovės Chicagoje langas.

Adolfas Valeška

Vitražas

Motina ir dukra — lietuvis tremtinės Sibire

NAUJI LEIDINIAI

• Chronicle of the Catholic Church in Lithuania no. 60, November 1, 1983 (American Publication March 4, 1984) ir no. 61, January 6, 1984 (American Publication April 9, 1984). Vertėjas — kun. Kazimieras Pupevičius. Vertimų redaktorė — Mari-jona Skabeikienė. Leidėjas — Amerikos lietuvių kunigų vieny-bė, 351 Highland Blvd., Brook-lyn, NY 11207.

Šešiasdešimtas LKB Kroni-kos numeris dedikuotas politi-niams kaliniams Anastazui Janu-liui ir Vytautui Vaičiūnui, grį-žusiems iš sovietinių koncentra-cijos lagerių. Turinys: Tikinčiųjų

teisėms ginti komitetas mini penkių metų sukaktį. Lietuvos tikinčiųjų sveikinimas popiežiui Jonui Pauliui II jo 25 metų vyskupystės sukakties proga. Lietuvos Katalikų bažnyčios persekiojimas nuolat didėja, pasipriešinimas tautoje auga. Persekiojami bažnyčia uoliau meldžiasi, Puolimai ir tarymai, Kaliniai, Žinios iš vyskupijų.

Šešiasdešimt pirmojo Kroni-kos amerikietiško leidinio viršelyje — Jonas Sadūnas, Nijolė Sadūnaitė brolis, atliekantis 8 mėnesių bausmę, sufabrikuotas apkaltintas šmeižtu prieš Sovietų Sąjungą. Turinys: žodis Lietuvos Katalikų bažnyčios rėmėjams ariams, kun. Sigito Tamke-

vičiaus testamentas, jo bylos eiga, Puolimai ir tarymai, Kaliniai, Kunigų peticija centriniam komunistų partijos komitetui, Žinios iš vyskupijų, Katalikai sovie-tinėse respublikose, naujų pogrin-džio leidinių apžvalga. Pabaigoje sąrašas sąžinės kalinių, pavadin-tas „Lietuvi, neužmiršk“. Tai pavardės: kun. Alfonsas Svarinskas, kun. Sigitas Tamke-vičius, Jadvyga Bieliauskienė, Sergei Kovalev, Antanas Terleckas, Julius Sasnauskas, Povilas Pečiūnas, Vytautas Skuodis, Metislovas Jurevičius, Balys Gajauskas, Gintautas Iešmantas, Viktoras Petkus, Algirdas Statkevičius. Mes irgi neturėtumėm jų užmiršti.

ten. Tuščia. Toliau truputį mažą stoties. Ankačiau ten degė lempos ...” Rimienė tuoj įsitikino, kad moteris sakė tiesą. Bet dabar jau buvo ne naktis, o ankstyvas rytas. Traukinyje buvo pasislinkęs artiau stoties. Dar degė šviestos, bet jos atrodė ryto šviestos išblėsusios ir menkos. Ant stoties sienos buvo prikabinata lenta, turbūt su stoties vardu. Bet vagonas buvo per toli ir Rimienė negalėjo išskaityti stoties vardo. Bet tuo momentu pasigirdo keleatas sufukimų ir pro atdaras stoties duris išsiveržė būrys žmonių. Rimienė tuoj suprato, jog atvarė būrį naujų tremtinių. Galbūt jie buvo iš tos apylinkės. Bet jų buvo nedaug, o juos apsupeję buvo gerokas būrys kareivių su šautuvais rankose. Stumdydami belaisvius jie varė juos traukinio link, kaip tik Rimienės vagono link. Atrodė, jog belaisviai vos bepavilklo kojas, o kareiviai vertė juos eiti greičiau, stumdydami šautuvų buožėmis.

Būrelis, nors pamažu, artėjo. Rimieniė suspaudė galieštes širdi. Skrido mintys ... „Ar dar Lietuvos mes esame? Ar čia mūsų žmonės? O gal jau mes Gudijoj, ar Lenkijoj?... Jie lietuviai, gal čia sugaudyti partizanai? Gal dėl to ir sulaukė traukinį, kad juos čia sugrąstų? O gal ne, gal juos veda sušaudyti?“ Ta paskutinė mintis visai pritrenkė Rimienę. O kilo ji jai dėl to, kad ji matė, jog keleatas vyrų buvo išstumti iš kitų vagonų ir prijungti prie tų belaisvių būrelio.

„Kur juos veda, brangioji?“ sušnabzdėjo jos kaimynė, kuri irgi prisilinko arčiau prie plyšio ir žiūrėjo kartu su Rimiene. Toliau, kitą pusę, buvo prisiglaudę prie plyšio daugiau moterų.

„Ar nesuprantat?“ atsiliepė iš to kampo. „Turbūt veda juos sušaudyti. Visur partizanų buvo pilni miškai ...“

Tuo tarpu būrelis belaisvių artėjo. Klupdami ir stumdami jieėjo nuleistomis galvo-

(Nukelta) 4 psl.)

Vienuoliktosios Poezijos dienos Chicagoje

Penktadienis, gegužės 25

Jaunimo centro kavinė pilna svečių, suėjusių vienuoliktosios Poezijos dienos. Susirinkusius pasveikina šeimininkų vardu Jaunimo centro moterų klubo pirmininkė Sofija Endrijonienė. Programos vedėjas poetas Kazys Bradūnas pažymi, kad mes visi čia susirinkę tikime, jog žodis yra didžioji Dievo dovana, ir tikime poezijos galia ginklais ir smurtu pertekusiame pasaulyje. Poezija tapusi Lietuvos sielos dalimi. Šiandien poezija gyva visose kultūringose tautose, o ir mūsų pastangos prašoka savuotės ribas. Pirmasis Poezijos dienų vakaras skiriamas religinei poezijai. Tai labai tinka: juk mūsų poezija ir prasidėjo su Mažvydu. Vakaras susideda iš dviejų dalių: kun. Vytauto Bagdanavičiaus paskaitos „Ar poezija yra realybė?“ ir poetinio recitalio, kurį atlieka aktorė Ingrida Blekytė, su interpu — muzikiniu triptiku, sukomponuotu muziko Dariaus Lapinsko, atliekamu aktorės Laimos Rastenytės.

Kun. Vyt. Bagdanavičius savo paskaitoje svarstė poezijos ryšį su gyvenamąja tikrove. Pasak Goethės, poetinė realybė daugeliui atrodo negyvenimiška — tai varginantis labirintas. Ar ji išliekanti realybė, ar išnykstanti svajonė? Koks poetinio žodžio realumas? Idomus marksistinis požiūris į šį klausimą. Marksas nėra skeptiškas tiesos atžvilgiu — tik jis ją apriboja kaip prieinamą vien mokslinei kalbai. Marksui menas užmena tikrovę, prisideda prie ideologinės sąmonės aptarimo. Tačiau tik mokslas, Markso supratimu, veda į tikrovės pažinimą. Leninizme literatūra tarnauja ideologijos išryškinimui. Stropiai saugoma, kad netarnautų svetimom ideologijom. Meninei išraiškai nelieka vietos.

Kaip proto ir poetinio pažinimo santykiai apsieičia? Paskaitininkas paėmė Kristijono Donelaičio ir Tomo Akviničio kūrybos pavyzdžius. Donelaitis savo „Metus“ pradeda lyg iš kito galo: pačioje pradžioje operuoja protinė išvada. Tuo tarpu Tomas Akvinitis savo giesmėse eina iš konkretybės į liturginę realybę. Tai du skirtingi priėjimai. Keturioliktajam šimtmečiui buvo filosofijos krizė — kilo nominalizmas. Aristoteliui ir Tomui Akviničiui žmogaus protas yra ne tik pažįstantis, bet ir pažintį aptariantis. Nominalistai pasisakė prieš veikiantį protą, pvz. Occam teigė, kad žmogaus proto sąvokos yra tiesiai iš Dievo. Nominalizmo pasekmės religijai: atsietas nuo gyvenimo dvasingumas. Gamtos mokslams nominalizmas turėjo skatinančios įtakos, tačiau jis atėjo į žmogaus mokslo nuo svarstymo visatos tikslo ar prasmės. Nominalizmo įtaka literatūrai: jei žmogaus protas tik imlus, tai kūryba yra tik registravimas to, ką žmogus pajunta, pergyvena. Čia gimsta „eskeipistinė“ (pabėgimo) literatūra: ji padeda bėgti iš gyvenamosios tikrovės.

Valios primatas pats būdin.

Pirmąjį šių metų Poezijos dienų vakarą, gegužės mėn. 25 d., Jaunimo centro kavinėje: aktorė Ingrida Blekytė, Poezijos dienų programos vedėjas poetas Kazys Bradūnas, kompozitorius Darius Lapinskas.

Nuotrauka Jono Kuprio

Dalis pirmojo Poezijos dienų vakaro dalyvių Jaunimo centro kavinėje.

Nuotrauka Jono Kuprio

giasias reikšminys naujaisiais amžiais. Ypač iškilo pedagogika: 16-18 amžiai, tai pedagogikos amžiai. Ir literatūra nuėjo į doringosios sritį. Religijai poezija tuo buvo padaryta ypač didelė žala. Religijai poetas negalėjo daugiau statyti tilto tarp religinės realybės ir žmogaus proto. Jausminiai religiniai pergyvenimai lieka be kūrybinių išvadų. Paskaitininkas sustojo prie anglo poeto Gerard Manley Hopkins pavyzdžio, kuris linkęs laikyti Kristaus kančią pačios būties pagrindu. Tai tvirtas tikėjimas, bet bloga filosofija. Hopkins nepajėgus veikti sukurta pasaulyje. Poetas atsiduria izoliacijoje.

Paskaitininkas mato mūsų žeminių poetų sąjūdį kaip pastangą peržengti šią prarają, atsivertusią tarp poezijos žodžio ir gyvenamosios tikrovės. Pasak Juozo Girniaus „Žemės“ antologijoje: asmeniniai rūpesčiai mus uždaro vieną nuo kitų, o tiesa — mums atsiskleidusi būtis.

Po kun. Vytauto Bagdanavičiaus paskaitos, kuri buvo išklaušta su susidomėjimu, buvo pertrauka. Dalyviai rinkosi į naujosios JC priestato priėmimą, kuriame JC moterų klubo narės buvo paruošusios gausų vaisių stalą. Čia taip pat buvo ir mūsų knygnešio Kazimiero Rožansko tvarkomas knygų stalas.

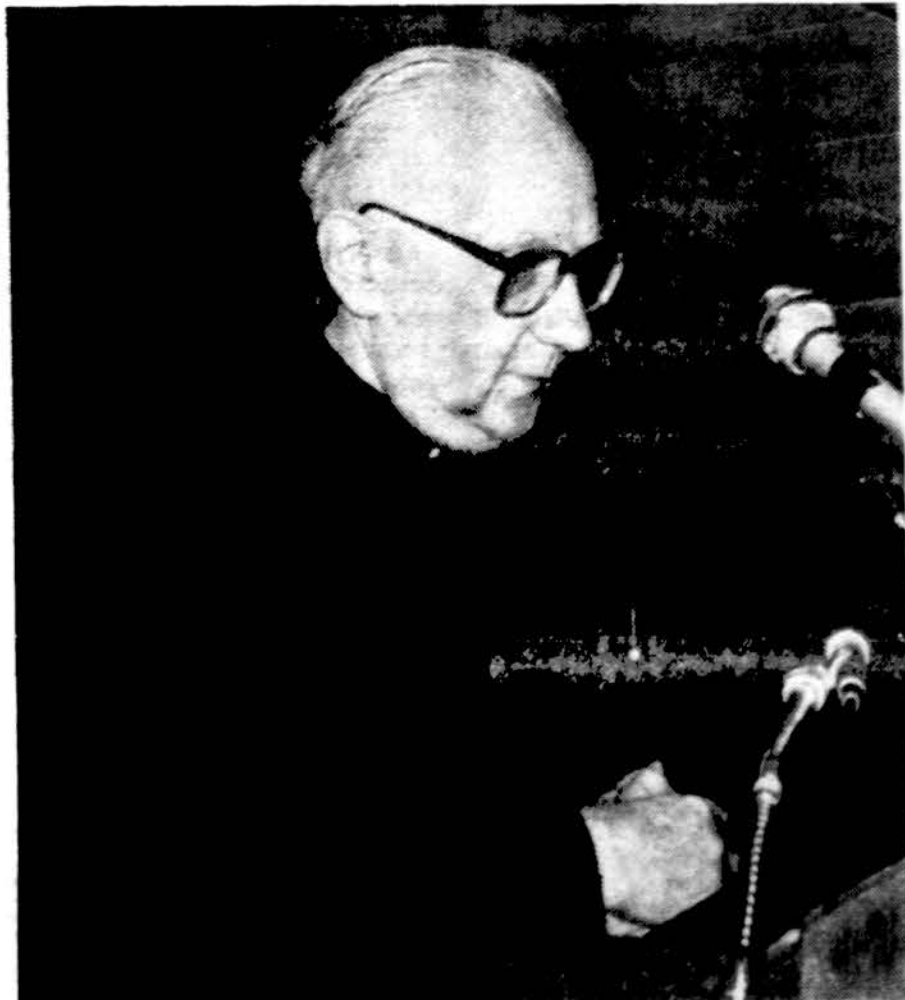
Po pertraukos aktorė Ingrida Blekytė atliko lietuvių religinės poezijos kūrinių recitalą. Pradėjo su Donelaičio ir Maironio eilėrašciais. Po jų: Baltrušaičio „Amžių žvaigždynas“, Mykaloičio-Putino „Rūpintojėlis“, Sruogos Motiejiaus Giedraičio arija iš operos „Radvila Perkūnas“, Augustaitės-Vaičiūnienės „Kazimiero vardas“, Aisčio „Sv. Sebastijonas“, Brazdžionio „Kristaus paieškojimas“, Jasanto „Duona ir vynu“, Sesplaukio „Tryuolio „Koliziejus“ ir Andriekaus „Sužieduotinė“. Eilėrašciai buvo perteikiami su jausmu ir dramatišne intonacija.

Komp. Dariaus Lapinsko muzikinį triptiką (Kazio Bradūno „Priešų“ eilėrašciais), kuris sukurta kaip tik šioms Poezijos dienoms, atliko aktorė Laima Rastenytė-Lapinskienė, akompanuojant pačiam kompozitoriui. Kūrinys buvo klausytojų sutiktas su dėmesiu. Parašytas savitu ir drąsiu stiliumi. Ypač simpatinga vidurinė triptiko dalis — šv. Petro atsakymas, kuris giedamas lyg gregorianiškai, be pianino palydos.

Antrojo recitalio dalyje aktorė Ingrida Blekytė mums davė išgirsti Nagio „Didžioji naktis“, Nykos-Niliūno „Emmaus keleiviai“, Bradūno „Pasilenk“, Slaito „Apie Dievo valstybę“, Švabaitės „Pasilik Aušros vartuose“, Sadūnaitės „Pro aprasojusius akinčius“ ir „Akmuo virtuvėje“, Stankus-Saulaitės „Prakeiktieji“, ir pogrindžio spaudos nežinomą poetą „Dievo Avinėli, išklausyk mus“.

Baigdamas pirmąjį Poezijos dienų vakarą poetas Kazys Bradūnas padėjo fotografui Jonui Kupriui, kuris meniškai papildino lietuvių liaudies meno šv. Kazimiero paveikslą, puošusį kavinę. Visi buvo kviečiami sugrįžti kitos dienos vakarą Alfonso Nykos-Niliūno kūrybos recitalui.

Nuotrauka Zigmo Degučio

Kun. Vytautas Bagdanavičius skaito paskaitą „Ar poezija yra realybė?“

Veltui buvo jo auka

(Atkelta iš 3 psl.)

mis, vos pavildami kojas. Jų tarpusavyje jo mėlynas drabužis. „Ana, ana, ten veda vieną policininką. Ar nematai?“ stumtelėjo Rimienę kaimynė. „Tai lietuviai čia. Esame dar Lietuvoje“. Bet jau Rimienė nebegirdėjo, ką moteris toliau kalbėjo. Dar arčiau prisikišusi prie plyšio, ji bandė išsiliūti ir tą mėlyndrabužį vyrą. Baisus nujautimas kaip replėmis suspaudė jos širdį. „Petras! Tai turbūt jis. Kas daugiau galėtų būti? Jis taip greitai turėjo išbėgti ir mišką — nespėjo nė persirengti. Ir kieno kito plaukai galėtų spindėti auksu rytmečio saulėje?“ Atrodo, kad jos žvilgsnis, įsmeigtas į tą veidą ir jos širdis plakanti baisioji agonijoje, palietė to nelaimingo žmogaus sąmonę. Lėtai jis pakėlė galvą ir atsuko žvilgsnį į pravertų vaگونų durų plyšį.

„Petrai, Petri!“ sukliko Rimienė ne savo balsu. Įsikabinusi į grandinę ji bandė

prastumti plačiau duris ir klykė, šaukė. „Belaisvis sudrebėjęs visas puolė pirmyn... „One!“ išsiveržė iš jo lūpų šauksmas ir tuoj nutrūko. Baisus buožės smūgis partrenkė jį ant kelių, o antras smūgis ant grindinio. Suiro belaisvių būrio gretos. Kareiviai pradėjo stumti buožėmis visus pirmyn. Daugiausiai smūgių teko parkritusiems ant žemės mėlyndrabužiui belaisviui. Tačiau Rimienė jau nieko daugiau nebematė. Baisi kosulio spazma suspaudė jos krūtinę ir ji krito prie durų ant grindų, o iš jos burnos pasipylė tamsiai raudono kraujo srovė.

„O Dieve, Dieve“, garsiai kažkas sukliko. „Gelbėkit!“ Visas vagonas subruzdavo. Suidėjo aimanos. Vėl pravirko siaubas apimti vaikai. Bet pagalbos iš niekur nesulaukė. Tik kareivis, eidamas pro šalį, užveržė smarkiau judančio vagono duris ir žiauriai surikęs nužygiavo tolyn paskui belaisvių būrį, iš kurių vienas, tas mėlyndrabužis, pasiliko gulėti nejudėdamas ant akmens grindinio.

Pranas Domšaitis tarptautinėje meno parodoje

Jau penkeri metai, kaip Chicago International Art Expo Navy Pier kelia Chicago kultūrinį lygį ir skatina meno augimą. Dar iš prieš penkiasdešimt metų grubaus skerdyklų miesto išaugo pasaulinis dailės centras, sėkmingai lenktyniaujantis ne tik su New Yorku, bet ir Europos meno židiniais. Čia susirenka menininkai, meno kolekcionieriai, pirkliai, bet svarbiausia, čia sutelkiami patys geriausi viso pasaulio dailės kūriniai. Šalia Picasso, Miro, Klee ir Kokoškos čia matysite milžiniškus modernaus šiuolaikinio meno kūrinius. Pasak parodos rengėjų ir kritikų, paskutinio dailės žodžio reikia ieškoti ne New Yorke ar Paryžiuje, bet Chicago meno Expo. Ši kolosalinė paroda sudaro tinkamą atmosferą ir dailininkams, ir visuomenei augti ir kultūriškai: iš Navy Pier menas spinduliuoja į periferijas, į tūkstantines parodos lankytojų minias, taipgi ir etnines grupes. Tiesa, lietuviai galėjo gausiau atsilankyti, ir tada daugeliui atsivertų akys, kad šalia pilkos kasdienybės spalvos egzistuoja akimis neaprepiami spalvingi meno laukai.

Šiais metais gegužės 5-10 dienomis Navy Pier dalyvavo 162 galerijos su tūkstančiais eksponatų. Daugiau kaip 100 galerijų buvo iš Amerikos, likusios — iš Pietų Amerikos, Europos ir Azijos kraštų. Pirmą kartą ir Sovietų Sąjungos menui čia buvo atstovaujama International Images galerijos, Penna. Buvo rodomi estų, latvių, lietuvių ir rusų menininkų paveikslai. Iš jų gausiausi ir bene stipriausi estai su latviais. Lietuvio Čeponio buvo rodomi tik du aliejiniai paveikslai. Išskyrus estus, sovietiniame skyriuje nebuvo matyti nieko modernaus: be rusų palyginti neblogai nupieštų realistiškų paveikslų dominavo impresionistinė ar post-impresionistinė kūryba.

Nemažai mus nustebsino pirmą kartą tokio masto parodoje dalyvavęs Lietuvių dailiojo meno institutas, skaidrėmis ir paveikslais reprezentavęs Prano Domšaičio kūrybą. Ne taip lengva mažes-

Lietuvių dailiojo meno instituto paviljonas Tarptautinės meno parodos metu Navy Pier, Chicagoje. Iš kairės: E. Holenderis, LDMI pirm. dr. G. Balukas, dailininkės V. Balukienė ir I. Vainorienė.

Nuotrauka G. Baluko

Tarptautinės meno parodos metu Navy Pier, Chicagoje, Lietuvių dailiojo meno instituto valdybos atstovai susitinka su „369 Gallery Contemporary Painting“ nariais iš Edinburgo. Iš kairės: E. Holenderis, galerijos direktorius Andrew Brown (lietuviška parodoje — Dubickas), dail. M. Ambrozaitienė, dvi britų konsulato Chicagoje atstovės ir LDMI pirm. dr. G. Balukas.

Nuotrauka V. Balukienės

niems meno vienetais patekti į šią Expo: pirma, reikia būti žinomiems, antra, reikia turėti ką parodyti. Ukrainiečiai, kurie jau senokai turi savo modernaus meno muziejų, ir Lietuvių dailiojo meno institutas turėjo laimės patekti į šią parodą. Pelną nesiekiančių grupių skyriai buvo maži, bet skoningai įrengti ir patrauklūs, ne pačioje geriausioje vietoje. Toks buvo ir lietuvių skyrius. Keturi Domšaičio paveikslai ir skaidrės patraukė daug lankytojų, daugiausia vyresniosios kartos, meno dėsytųjų ir kritikų. Kaip pirmas LDMI pasirodymas,

jis buvo sėkmingas, gerai suorganizuotas ir reprezentuotas šiame meno miltine — Expo.

Dar viena maloni staigmena — tai Kęstučio Zapkus Webster galerijos skyriuje išstatytas ir žiurų apsuptytas modernus, žaismingas paveikslas.

Ši paroda galėjo įvykti Chicagoje dėka gvuvas ir veiklaus organizatoriaus John D. Wilson. Jis pats yra meno kolekcionierius ir keramikas, palyginti per trumpą laiką pajėgęs į Chicago komercinę ir industrinę gyvenimą įnešti žaizduojantį meno žibintą.

a.m.

Kultūrinė kronika

• Dail. Prano Gailiaus darbų paroda vyksta Toronte 1984 m. gegužės mėn. 22-birželio 12 dienomis Gallery Jarman patalpose. Dail. Pranas Gailius, gyvenantis Paryžiuje, parodos proga yra atvykęs į Kanadą. Parodoje eksponuojami vėliausi jo tapybos, grafikos ir knyggraižbos darbai. Tarp jų — nauja spalvotos grafikos serija „Eagle Lake Story“, sukurta prieš dvejus metus jam viešint Kanadoje.

• Algimanto Kezio fotografinių darbų paroda Paryžiuje šių metų birželio mėn. 20-26 dienomis ruošia Le Salon de la Photographie Internationale. Paroda, viena iš serijos „Photographs Contemporains Americains“, vyks Centre international d'art patalpose, 27, rue Taine, 75012, Paris.

• Kun. Antanas Rubšys, Manhattan kolegijos, Riverdale N.Y., šv. Rašto profesorius, mokslo metų baigimo išlismėse 1984 m. gegužės mėn. 20 buvo pagerbtas „Bonus et Fidelis“ žymeniu. Kun. A. Rubšys šioje kolegijoje profesoriauja jau 25 metus. Vasarai išvykęs į moksline kelionę po Artimuosius Rytus — šv. Rašto ir ankstyvosios Bažnyčios gimtine.

Filmų festivalis

Chicagoje 1984 m. lapkričio mėn. 9-23 dienomis vyks tarptautinis filmų festivalis, kuriame dalyvaus filmų specialistai ir kūrėjai iš 30 kraštų. Norintieji su savo sukurtu filmu dalyvauti festivaly privalo užsiregistruoti iki rugsėjo 10 d. adresu: 20th Chicago International Film Festival, 415 N. Dearborn St., Chicago, IL 60610.

Solistė Laima Rastenytė-Lapinskienė atlieka komp. Dariaus Lapinsko J.K. muzikinį triptiką.

Nuotrauka Zigmo Degučio